

КОНЦЕПЦІЯ (ПРОЕКТ) РЕФОРМУВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Васьков Ю.В.

Харківський гуманітарно-педагогічний інститут
Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. В концепції реформування фізкультурної освіти пропонуються шляхи її перебудови. Здійснити це необхідно на основі визначення функцій шкільної фізичної культури кожного ступеня навчання, основних форм фізичного виховання, системи оцінювання навчальних досягнень учнів. Концепція визначає об'єкт і предмет фізичного виховання в загальноосвітньому навчальному закладі, його ідеологічні, науково-теоретичні, організаційно-педагогічні основи, програмне, нормативне, методичне, лінгвістичне, кадрове, матеріально-технічне, медичне і фінансове забезпечення, систему управління.

Ключові слова: концепція, фізична культура і спорт, фізкультурна освіта, зміст фізкультурної освіти, функції фізичної культури об'єкт і предмет фізичного виховання, форми фізичного виховання.

Аннотация. Васьков Ю.В. Концепция (проект) реформирования физкультурного образования в общеобразовательных учебных заведениях. В концепции реформирования физкультурного образования предлагаются пути его перестройки. Осуществить ее необходимо на основе определения функций школьной физической культуры каждой ступени обучения, основных форм физического воспитания, системы оценивания учебных достижений учащихся. Концепция определяет объект и предмет физического воспитания в общеобразовательном учебном заведении, его идеологические, научно-теоретические, организационно-педагогические основы, программное, нормативное, методическое и финансовое обеспечение, систему управления.

Ключевые слова: концепция, физическая культура и спорт, физкультурное образование, содержание физкультурного образования, функции физической культуры объект и предмет физического воспитания, формы физического воспитания.

Annotation. Vaskov J.V. The concept (project) of reformation of physical education in the educational institution.

In the concept of reformation of physical education the ways are offered of its transformation. It is necessary to make on the basis of definition of functions of school physical training of each degree of education, the basic forms of physical training, system an estimation of achievements of pupils in education. The concept defines an object and a subject of physical training in a general educational institution, its ideological, scientific-theoretical, organizational - pedagogical bases, program, normative, methodical, linguistic, personnel, material, medical and financial maintenance, a control system.

Key words: concept, physical training and sports, physical education, maintenance of physical education, function of physical training, object and a subject of physical training, form of physical training.

Вступ.

Зараз іде постійний пошук нових шляхів розвитку освіти та її важливої складової. Без розробки науково обґрунтованої стратегії фізичної освіти, цей пошук буде здійснюватися методом «спроб і помилок». Помилки стратегічного характеру є найдорожчими. Складність подальшого позитивного процесу у формуванні фізичної освіти полягає в тому, що ці помилки неможливо компенсувати на ієрархічних рівнях, які віддалені від самої вершини. Тобто ніякими технологіями керівники шкіл і вчителі фізичної культури не зможуть ліквідувати або виправити дефекти теоретично необґрунтованої стратегії.

Розробка такої стратегії, яка повинна бути оформлена у певній концепції, викликана незадовільним станом фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах, це підтверджується смертельними випадками у школах України. Але такий стан склався не сьогодні, а в останні десятиріччя. На це звертає увагу «Концепція фізичного виховання в системі освіти України» (затверджена Колегією МОН України від 23.04.1997 р. № 7/6 – 18) (5), де відзначається, що протягом останнього десятиріччя в Україні склалася тривожна ситуація: різко погіршилися здоров'я і фізична підготовка дошкільників, учнівської й студентської молоді. Це пов'язано з кризою у національній системі фізичного виховання, яка не відповідає сучасним вимогам і міжнародним стандартам фізичної підготовки людей. Основні причини кризи це: знецінення соціального престижу здоров'я; фізичної культури і спорту; відставання від сучасних вимог усіх ланок підготовки і перепідготовки фізкультурних кадрів; недооцінка в дошкільних установах, навчальних закладах соціальної, оздоровчої та виховної ролі фізичної культури і спорту, залишковий принцип їх фінансування. Торкаючись питань оздоровчих аспектів діяльності загальноосвітніх шкіл, у Концепції 12-річної середньої загальноосвітньої школи (7) відзначається, що за останні роки значно зросло навчальне навантаження учнів, зумовлене невідповідністю змісту освіти, навчальних технологій їх віковим психофізіологічним особливостям. Це гальмує різнобічний розвиток дітей, негативно впливає на стан їхнього здоров'я, мотивацію навчання.

Отже, робиться висновок у Концепції фізичного виховання (5),- в системі освіти України виникла необхідність радикальної перебудови системи фізичного виховання підрастаючого покоління.

На це звертають увагу також останні накази МОН України (№ 956 від 22.10.2008 р. «Про заходи щодо вдосконалення роботи з фізичного виховання та збереження здоров'я школярів в навчальних закладах України» (8), Наказ №1008 від 06.11.2008 р. «Про невідкладні заходи щодо збереження здоров'я учнів під час проведення занять з фізичної культури захисту Вітчизни та позакласних спортивно-масових заходів» (9), а також сумісне

рішення колегії МОН України, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 11.11.2008 р. (10)).

Формулювання цілей роботи

Мета дослідження: Науково обґрунтувати шляхи реформування фізкультурної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах. Для цього необхідно визначити об'єкт і предмет шкільного фізичного виховання, його провідні принципи, функції кожного ступеня навчання, що дозволить конкретизувати цілі і відповідні завдання; розкрити основні науково-теоретичні підходи до створення сучасної навчальної програми; визначити оптимальні медичні, санітарно-гігієнічні та матеріально-технічні умови організації навчального процесу; розробити нові підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів 1-12 класів.

Результати дослідження та їх обговорення

У запропонованій концепції ми будемо розглядати основні шляхи розвитку системи фізичного виховання в загальноосвітній школі. Концепція визначає об'єкт і предмет шкільного фізичного виховання, його ідеологічні, науково-теоретичні, організаційно-педагогічні основи, програмне, нормативне, методичне, лінгвістичне, кадрове, матеріально-технічне, медичне і фінансове забезпечення, систему управління.

Реалізація положень Концепції допоможе вдосконалити систему фізичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл, суттєво підвищити якість проведення уроків, різноманітних фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходів.

Об'єктом концепції є система фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах, а предметом – зміст та технологія організації і проведення уроків фізичної культури різноманітних фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходів у рамках позакласної та позашкільної форм роботи.

Ідеологічні основи шкільного фізичного виховання ґрунтуються на ідеологічних основах національної системи фізичного виховання (Конституція України (1), Закон України “Про загальну середню освіту” (3), Закон України “Про фізичну культуру і спорт” (2), Національна доктрина розвитку освіти (4), Концепція 12-річної середньої загальноосвітньої школи (7), Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (6)). Так, у шостому розділі Національної доктрини розвитку освіти (4) відзначається, що пріоритетним завданням освіти є виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як найвищої індивідуальної й суспільної цінності.

У другому розділі Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту (6) конкретизуються завдання фізичної культури «Фізична культура як складова загальної культури суспільними проявами якої є фізичне виховання та масовий спорт, є важливим чинником здорового способу життя, профілактики захворювань, організації змістовного дозвілля, формування гуманістичних цінностей та створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини».

Торкаючись питань оздоровчої спрямованості фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах, у сумісному рішенні МОН України, Міністерства охорони здоров'я та Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (10) наголошують у розділі 4: «Привести зміст навчальних програм з фізичної культури контрольні нормативи до них у відповідність до вікових, індивідуальних закономірностей формування та розвитку дитини з урахуванням позитивного світового досвіду. 5. Проаналізувати стан відповідності навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах в частині дотримання санітарних норм і правил щодо кількості уроків, обсягів домашніх завдань, перебування на свіжому повітрі, рухового режиму тощо».

Національна система фізичного виховання дітей і молоді в Україні, - підкреслюється в Концепції фізичного виховання в системі освіти України (5), - має глибокий зв'язок з традиціями народу, його життям, інтересами і моральними цінностями. Її визначають науковість, інтегрованість, безперервність, відкритість. Усі ці характеристики, безумовно, притаманні і фізичному вихованню учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Провідним принципом шкільного фізичного виховання є особистісно-орієнтований підхід, який передбачає широке використання диференційованого та індивідуального навчання, різноманітних фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходів, урахування в організації цього процесу регіональних умов.

Критеріями ефективності фізичного виховання учнів є достатній рівень їх компетентності в галузі “Фізична культура”, що виражається в опануванні теоретико-методичних знань навчальної програми “Фізична культура” для 1-4 і 5-12 класів, відповідним рівнем фізичного розвитку та здоров'я, умінням використовувати різноманітні засоби фізичної культури в повсякденному житті, дотриманням здорового способу життя.

Науково-теоретичні основи Концепції забезпечуються теорією фізичного виховання дітей та учнівської молоді, науковими дослідженнями у галузі шкільної фізичної культури гігієни, медицини, дитячої вікової фізіології тощо.

Змістовою основою підвищення ефективності фізичного виховання школярів є використання науково-обґрунтованих, а не авторських технологій оздоровчого кондиційного і активного тренування при максимально можливій свободі вибору вчителем та учнями видів фізичної активності, їх форм, інтенсивності і особисто можливого рівня результативності при обов'язковості виконання конкретно визначених державних стандартів.

Спеціалісти у галузі шкільної фізичної культури відзначають, що науково-технологічна сутність інновацій у фізичному вихованні дітей і підлітків полягає у пріоритетній спрямованості змісту фізкультурної освіти в загальноосвітній школі на засвоєння учнями моральних, інтелектуальних, рухових, мобілізаційних, комунікативних, здоров'єформуючих і здоров'єзберігаючих цінностей фізичної культури з використанням конвенцій нових елементів елітної національної і світової культури спортивно-фізичної підготовки.

Педагогічний ефект фізкультурної освіти повинен виявлятися не тільки в передбачених учнями нових знань в галузі „фізична культура”, формуванні рухових умінь і навичок, розвитку фізичних здібностей і позитивного мотиваційного ставлення до навчального предмета „Фізична культура”, але й спонукати учня до саморозвитку, самовираження, самооцінки, самоконтролю, самопізнання, самовиховання, саморегуляції, самовизначенню, самоосвіти, самовдосконалення тобто самореалізації, яка є важливим феноменом культури взагалі.

Для нової методології фізкультурної освіти принциповим стає розуміння інтегративної сутності розвитку учня, його інтелектуальної соціо-біо-психологічної і фізичної (рухової) сфери. У зв'язку з цим, методологічно виправданою вважається будова педагогічної системи фізкультурного виховання у школі, де учень розглядається: а) як суб'єкт предметно-пізнавальної діяльності; б) як суб'єкт соціальної активності; в) як суб'єкт екзистенціальної (саморозвитку) активності; г) як суб'єкт фізичної (рухової) активності.

Вважаємо, що укладачі педагогічних технологій фізкультурної освіти повинні враховувати такі підходи:

- діяльнісний підхід до засвоєння складових фізкультурної освіти, який орієнтує не тільки на засвоєння теоретичних знань, практичних умінь та навичок, але й орієнтує на: а) способи цього засвоєння; б) зразки і способи мислення та діяльності; в) розвиток пізнавальних, творчих і фізичних потенцій учнів; особливість цього підходу полягає в спрямованості учнів на свідоме використання способів діяльності інтелектуального і практичного (рухова активність, розвиток фізичних якостей, умінь і навички) характеру та умінь застосовувати їх у самореалізації здорового способу життя;
- підхід до організації навчально-виховного процесу на основі: а) індивідуалізації і диференціації; б) урахування потреб і нахилів учнів; в) об'єктивного оцінювання навчальних досягнень учнів з використанням різноманітних способів і засобів контролю; г) формування позитивних ціннісних орієнтацій в сфері здорового способу життя;
- підхід до засвоєння фізкультурної освіти на основі самовиховання, саморозвитку, самовизначення, самореалізації тощо, з урахуванням здібностей до певного виду фізкультурної діяльності.

Орієнтуючись на провідні функції фізичного виховання учнів 1-12 класів (пізнавальна, виховна, розвивальна і оздоровча), ми розглянемо головні функції кожного ступеня навчання. Так, головною функцією першого ступеня загальноосвітнього навчального закладу (1-4 кл.) є введення учнів у світ фізичної культури за допомогою формування в них “школи” рухів, початкового рівня таких рухових здібностей як швидкість, спритність, гнучкість, координація рухів, відповідного обсягу теоретико-методичних знань, гігієнічних і валеологічних знань тощо.

До основних цілей ми відносимо:

- 1) формування в учнів поняття про те, що піклування людини про власне здоров'я – це не лише особиста справа, а й громадський обов'язок;
- 2) використання різноманітних засобів фізичної культури сприяння зміцненню здоров'я та фізичного розвитку учнів;
- 3) озброєння учнів умінь та навичками організації здорового способу життя;
- 4) формування знань та вмінь запобігання травматизму, здійснення першої долікарської допомоги при травмах або пошкодженнях;
- 5) формування “школи” рухів і основних рухових здібностей.

Орієнтуючись на основні цілі, у початкових класах при проведенні різноманітних форм шкільної фізичної культури пропонуємо вирішувати такі провідні завдання пізнавального, виховного й розвивального характеру:

- досягти засвоєння учнями теоретичних тем, визначених програмою “Основи здоров'я і фізична культура”;
- навчити учнів виконувати організовуючі та стройові вправи;
- сформувати в учнів умінь виконувати різноманітні комплекси загальнорозвивальних вправ з предметами і без предметів;
- вивчити з учнями спеціальні, підготовчі й основні фізичні вправи з розділів навчальної програми;
- прийняти в учнів контрольні та навчальні нормативи, орієнтовний та обов'язковий (4 кл.) комплексний тест оцінки стану фізичної підготовленості Згідно з наказом МОН України № 1008 від 06.11.2008р. (9) до оприлюднення методичних рекомендацій щодо особливостей застосування контрольних навчальних нормативів і вимог, відмінити виконання вправ, які визначають рівень розвитку таких фізичних якостей як витривалість та швидкість.
- забезпечити певний обсяг елементарних уявлень учнів про фізичну культуру її складові і засоби реалізації;
- ознайомити учнів з характерними особливостями фізичної культури та історичного надбання в цій галузі.

Кожне з провідних завдань передбачає більш конкретні завдання, наприклад, засвоєння знань правил техніки безпеки, розвиток швидкісних здібностей або вивчення техніки перекиду вперед, засвоєння правил рухливих ігор тощо.

Головною функцією другого ступеня навчання (5-9 кл.) є створення фундаменту фізичного здоров'я учнів за допомогою подальшого розвитку рухових здібностей, сформованих у першому ступені, і активного формування силових і швидкісно-силових здібностей, загальної і спеціальної витривалості. Крім цієї функції, у 5-9 класах необхідно реалізовувати діагностично-прогностичну функцію з метою виявлення на основі певного розвитку рухових здібностей, потреб і схильностей учнів орієнтовного спортивного профілю (легка атлетика, гімнастика, спортивні ігри тощо).

Відповідно до функцій шкільної фізичної культури в 5-9 класах, змінюються цілі й завдання фізичного виховання учнів основної школи

До основних цілей ми відносимо:

- 1) дотримання головних правил здорового способу життя;
- 2) продовження розвитку швидкості, спритності, координації рухів, гнучкості і формування силових та швидко-силових здібностей;
- 3) закріплення вмінь та навичок виконання спеціальних, підготовчих та основних фізичних вправ, передбачених розділами програми;
- 4) озброєння учнів знаннями та вміннями здійснювати самоконтроль під час виконання фізичних вправ;
- 5) орієнтація учнів на вибір певного виду спорту для позакласних і позашкільних занять.

Похідними від основних цілей у середніх класах є такі провідні завдання:

- озброєння учнів теоретико-методичними знаннями, передбаченими навчальною програмою;
- засвоєння учнями основ фізичної, технічної і тактичної підготовки за всіма розділами програми з урахуванням статевих і антропометричних особливостей, а також рівня фізичної підготовки;
- навчання учнів контролювати стан фізичної підготовленості за допомогою рухових тестів;
- озброєння учнів уміннями аналізувати власний стан здоров'я за допомогою пульсу, дихання, приладів для вимірювання артеріального тиску тощо;
- складання учнями контрольних і навчальних нормативів та орієнтовного та обов'язкового (9 кл.) комплексного тесту оцінки стану фізичної підготовленості

Як і в початковій школі, для кожного класу та певного розділу програми завдання конкретизуються поглиблене засвоєння техніки виконання основних фізичних вправ; формування індивідуальних і командних тактичних дій у спортивних іграх тощо.

На основі достатнього рівня сформованості "школи" рухів, розвитку основних рухових здібностей і визначення спортивного профілю, у третьому ступені головною функцією слід вважати фізкультурно-спортивне вдосконалення, де учні складають індивідуальні програми фізичного розвитку й удосконалення обраною виді спортивної спеціалізації.

До основних цілей старшої школи ми відносимо:

- 1) озброєння учнів філософськими, соціально-економічними, психолого-педагогічними, екологічними та науково-теоретичними знаннями в галузі фізичної культури
- 2) озброєння учнів санітарно-гігієнічними, медико-біологічними і спеціальними знаннями в галузі фізичної культури із забезпечення здорового способу життя;
- 3) формування основ проектування та конструювання програм індивідуального фізичного розвитку й удосконалення
- 4) закріплення техніки виконання спеціальних, підготовчих та основних фізичних вправ з кожного розділу програми та обраного виду спорту;
- 5) вивчення правил та основ методики проведення занять з певного розділу програми з учнями молодших класів;
- 6) формування вміння досліджувати власну освітню траєкторію в галузі «Фізична культура», динаміку зрушень у стані здоров'я й фізичної підготовленості
- 7) складання учнями контрольних і навчальних нормативів, орієнтовного та обов'язкового комплексного тесту (11 кл.) оцінки стану фізичної підготовленості

Похідними від основних цілей ми пропонуємо такі провідні завдання:

- засвоєння учнями актуальних науково-теоретичних знань з різних аспектів фізичної культури
- озброєння учнів знаннями, уміннями та навичками діагностування власного стану здоров'я та фізичної підготовленості
- навчання учнів на основі діагностики власного стану здоров'я, фізичної підготовленості та антропометричних показників розробляти програму розвитку власного здоров'я та фізичного вдосконалення
- формування в учнів аналітичного ставлення до техніки виконання різноманітних фізичних вправ з різних розділів програми;
- навчання учнів аналізувати власний освітній продукт діяльності, який виражається в кількісних показниках виконання навчальних нормативів і рухових тестів;
- озброєння учнів змістом і методикою проведення занять фізичними вправами з учнями молодших класів.

Далі провідні завдання повинні конкретизуватися розвиток певних м'язових груп; засвоєння комплексу вправ для правильної постави, формування певних індивідуальних тактичних дій тощо.

Процес формування компетентності учнів у галузі "Фізична культура" повинен носити безперервний характер протягом 12 років. Якість забезпечення цього процесу залежить від належного наукового програмно-методичного забезпечення фізичного виховання школярів, розробки й упровадження пріоритетних наукових досліджень на основі постійного здійснення моніторингу рівня здоров'я і фізичного розвитку учнів, створення комп'ютерних технологій для розробки індивідуальних програм фізичного розвитку та вдосконалення

Результати цих досліджень повинні постійно висвітлюватися у літературних джерелах і періодичних виданнях, обговорюватися на науково-практичних семінарах і конференціях Міністерства освіти і науки України.

Організаційно-педагогічну основу фізичного виховання середньої загальноосвітньої школи складає навчальний предмет “Фізична культура”.

Зміст цього навчального предмета визначається навчальною програмою, яка повинна базуватися на принципах прогностичної педагогіки, що підкреслено “Концепцією фізичного виховання” у системі освіти України (5), і враховувати статевої і вікові особливості школярів.

На сучасному етапі розвитку школи провідною метою її діяльності є соціалізація учнів. Вона передбачає передачу учням та якісне засвоєння соціального досвіду в галузі фізичної культури. Але автори попередніх програм обмежувалися тільки базовим обсягом фізкультурних знань, умінь і навичок.

Сучасні науково-теоретичні підходи до проектування змісту фізкультурної освіти передбачають наявність чотирьох складових: знання (про природу, суспільство, людину в її соціальних і біологічних аспектах; способи діяльності інтелектуального й практичного характеру, соціальні відносини тощо); досвід здійснення способів діяльності інтелектуального й практичного характеру; досвід творчого використання способів діяльності інтелектуального й практичного характеру в нових, нетрадиційних, невідомих учню умовах; досвід емоційно-ціннісного ставлення до того, що вивчається, до навчального процесу, до світорозуміння, що дозволяє визначити своє місце та роль кожним учнем у власній життєдіяльності, і, як наслідок, сформований сучасний світогляд.

Специфічними засобами фізичного виховання є фізичні вправи, санітарно-гігієнічні фактори та оздоровчі сили природи. Важливим засобом є організація та забезпечення системи здорового способу життя в кожному навчальному закладі. провідною формою, де ці засоби необхідно реалізовувати є урок фізичної культури

Уроки повинні забезпечити певний рівень компетентності учнів у галузі “Фізична культура”, які зумовлені “Державними стандартами”.

До основних характеристик сучасного ефективного уроку необхідно віднести:

- 1) педагогічно обгрунтовану стратегію і тактику керівництва навчально-виховним процесом з боку вчителя;
- 2) цілеспрямовану, напружену, але посилену, якісно організовану та результативну навчальну діяльність учнів;
- 3) науково обгрунтований добір і раціональне використання змісту навчального матеріалу, методів і форм організації навчальної діяльності учнів;
- 4) наявність диференційованого та індивідуального підходу в навчанні;
- 5) всебічність, об’єктивність та безпечність здійснення контролю й корекції навчальних досягнень учнів;
- 6) творча взаємодія вчителя та учнів, яка виражається в усвідомленні цілей навчання, високій працездатності, демократичності відношень, відповідальності кожного за результат навчання;
- 7) належне матеріально-технічне забезпечення навчального процесу.

Окрім уроку, система шкільного фізичного виховання передбачає використання різноманітних форм фізичної культури з метою забезпечення оптимального рухового режиму.

До основних з них теорія й сучасна педагогічна практика відносять:

- 1) фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня (гімнастика до навчальних занять, фізкультурні хвилини на загальноосвітніх уроках, «перерви здоров’я» (фізичні вправи та рухливі ігри на продовжених перервах), «година фізичної культури» в групах продовженого дня тощо);
- 2) позакласні спортивно-тренувальні заходи (гуртки фізичної культури спортивні секції з різних видів спорту, групи загальної фізичної підготовки, танцювально-спортивні гуртки тощо);
- 3) фізкультурно-масові та спортивні заходи (олімпіади; спартакіади; дні бігуна, стрибунка тощо; змагання з різних видів спорту, туристичні походи зльоти; військово-спортивні ігри; товариські змагання з іншими школами; районні (міські) змагання згідно із затвердженим планом тощо.

Під час проведення всіх форм фізичного виховання керуватися «Положенням про фізкультурно-оздоровчий комплекс учнів «Крок до здоров’я».

Добір і впровадження вище зазначених різних форм фізичного виховання є справою кожної школи, яка рішенням педради визначає ці форми. Головним критерієм є те, що школа повинна забезпечити учням руховий режим обсягом 8-12 годин.

На це звертає увагу і сумісне рішення МОН України, Міністерства охорони здоров’я, Міністерства сім’ї, молоді та спорту (10) в третьому пункті: Розробити методичні рекомендації керівникам навчальних закладів, батькам, учням і студентам щодо дотримання рухової активності учнями і студентською молоддю у навчальний та поза навчальний час в обсязі 8-12 годин на тиждень.

Важливою фізкультурно-оздоровчою формою з лікувальним ефектом є заняття з учнями, які за станом здоров’я віднесені до спеціальної медичної групи. Робота такої групи організується за наказом керівника навчального закладу, який складається за показниками поглибленого медичного огляду, що проводиться щорічно до 1 жовтня.

Для якісного і своєчасного проведення поглибленого медичного огляду, а також забезпечення лікарсько-педагогічного контролю сумісним рішенням МОН України, Міністерства охорони здоров’я, Міністерства сім’ї, молоді та спорту (10) визначено: 7. Розробити інструкцію про визначення груп за станом здоров’я для занять з фізичної культури та Положення про здійснення медико-педагогічного контролю під час уроків фізичного виховання. 8. Внести зміни до наказу МОЗ України від 23.02.2000 № 33 «Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров’я», передбачивши посаду медичної сестри (фельдшера) із розрахунку 1 посада на 400 учнів, але не менше 0,25 посади; та лікаря-педіатра із розрахунку 1 посада на 1000 учнів загальноосвітнього навчального закладу.

Медичне забезпечення шкільного фізичного виховання є провідною умовою його якісного здійснення. Оздоровча спрямованість є пріоритетною функцією всіх навчальних й фізкультурно-спортивних форм.

Високоєфективне медичне обслуговування здійснюється органами охорони здоров'я та системою лікарсько-фізкультурних диспансерів і передбачає такі заходи:

- 1) поглиблений медичний огляд учнів 1-11 класів з метою розподілу учнів за медичними групами;
- 2) систематичне проведення лікарсько-педагогічного контролю під час проведення різних форм шкільного фізичного виховання;
- 3) здійснення медичних консультацій для вчителів, учнів та їх батьків з питань створення оптимального рухового режиму в школі й домашніх умовах;
- 4) санітарно-гігієнічний нагляд за місцями проведення занять з фізичної культури та спорту;
- 5) організація та проведення занять з дітьми, які віднесені за станом здоров'я до спеціальної медичної групи.

Підвищенню ефективності медичного забезпечення фізичного виховання учнів сприятиме введення до штатів кожного навчального закладу медичного працівника, організація занять з лікувальної фізичної культури з дітьми, які віднесені до спеціальної медичної групи за спеціальною програмою; систематичне проведення заходів щодо запобігання травматизму в учнів.

Усі названі форми фізичного виховання, - відзначається у Концепції фізичного виховання у системі освіти України (5), - здійснюються в рамках державної системи безкоштовно. В окремих випадках деякі факультативні фізкультурно-спортивні заняття (теніс, плавання, атлетична гімнастика, східні одноборства тощо) можуть організовуватись на платній основі.

Організаційною основою шкільного фізичного виховання є структурні підрозділи Міністерства освіти і науки України, обласні, міські та районні управління освіти, СДЮШОР, ДЮСШ, ліцеї та училища фізичної культури

Програмне забезпечення фізичного виховання в загальноосвітніх школах, ліцеях і гімназіях тощо здійснюється відповідно до державної програми.

Навчальна програма визначає основні цілі й завдання предмета "Фізична культура", зміст навчального матеріалу, умови організації навчально-виховного процесу, критерії оцінювання навчальних досягнень учнів.

Навчальні програми розробляються для кожної вікової групи та етапу навчання (1-4; 5-9; 10-11 (12) кл.), на основі сучасних досягнень педагогіки, психології, фізіології розвитку дитячого організму, теорії й методики фізичного виховання та інших наук.

Нормативне забезпечення фізичного виховання учнів регламентується системою навчальних і контрольних нормативів, які є критеріями його ефективності та якості.

Безпосередньо, з урахуванням ступеня навчання й конкретного класу, цю функцію виконують також обов'язковий та орієнтовний комплексний тест оцінки стану фізичної підготовленості

Згідно з Концепцією фізичного виховання в системі освіти України (5) та Концепцією 12-річної середньої загальноосвітньої школи (7), для всіх типів навчальних закладів визначаються обсяг рекомендованого рухового режиму; мінімальна кількість обов'язкових навчальних занять на тиждень; фізіологічно допустимі обсяги тижневого й річного навантаження; норми матеріально-технічного й фінансового забезпечення з розрахунку на одного учня.

У процесі впровадження різноманітних форм шкільного фізичного виховання слід використовувати систему відомчих стандартів:

- а) стандарти навчальної й звітної документації (журнали, протоколи відомості, звіти тощо);
- б) планування та облік гурткової секційної, фізкультурно-масової й спортивної роботи;
- в) організація та проведення спортивних змагань тощо.

Методичне забезпечення фізичного виховання учнів забезпечується необхідною кількістю підручників, навчальних посібників, дидактичних матеріалів, методичних розробок, пізнавальної літератури, наочних і технічних засобів тощо.

Для керівників закладів освіти й учителів фізичної культури вихователів і вчителів початкових класів, що забезпечують фізичне виховання, видаються нормативні, методичні та інформаційні матеріали з питань фізичної освіти, методики організації фізичного виховання й спортивної діяльності.

Ефективності методичного забезпечення шкільного фізичного виховання сприятиме збільшення обсягу спеціальної науково-теоретичної й методичної літератури видавництвами країни, створення інформаційно-навчальних передач на радіо й телебаченні, включення до змісту науково-методичних журналів матеріалів з питань шкільної фізичної культури й спорту, підготовка комп'ютерних навчально-тренувальних, діагностично-прогностичних та лікувально-коригуючих програм, систематичне та якісне проведення різноманітних форм підвищення кваліфікації вчителів (курси, семінари, конференції тощо).

Лінгвістичне забезпечення системи фізичного виховання регламентується IV розділом Національної доктрини розвитку освіти "Стратегія мовної освіти" (4), в якому стверджується, що у державі створюється система безперервної освіти, яка забезпечує обов'язкове оволодіння громадянами України державною мовою. Згідно з цим, фізичне виховання в загальноосвітній школі має відбуватися державною мовою у відповідності із загальноприйнятими нормами у галузі фізичної культури

Презентація та вивчення основних понять і термінів з різних галузей фізичної культури має розширюватися й конкретизуватися залежно від рівня навчання. Якість здійснення цього процесу залежить від

належного рівня мовлення викладачів, що включає володіння українською мовою взагалі й, безумовно, спортивною термінологією.

Кадрове забезпечення фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється вчителями фізичної культури які мають спеціальну освіту, отриману під час навчання в педагогічних інститутах, університетах або інститутах, академіях і університетах фізичної культури і вчителями початкових класів, які закінчили педагогічні училища й коледжі, факультети початкових класів педагогічних інститутів і університетів.

Їх кваліфікація підтверджується дипломом або сертифікатом, виданим державною установою, що має право на підготовку фахівців фізичної культури й спорту.

У досконалення системи кадрового забезпечення фізичної культури в загальноосвітніх закладах залежить від якісної теоретичної, методичної й практичної підготовки фахівців. Це повинні забезпечувати відповідні вищі навчальні заклади 1-4 рівня акредитації, а також інститути післядипломної освіти під час курсів підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури

Це питання розглядається МОН України, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством сім'ї, молоді та спорту, а саме у сумісному рішенні у пунктах 9 і 10 (10):

9. Запровадити при ліцензуванні та акредитації вищих навчальних закладів врахування рівня організації навчального процесу з фізичного виховання (наявність кафедр фізичного виховання, висококваліфікованих викладацьких кадрів, науково-методичного, інформаційного, медичного, матеріально-технічного і фінансового забезпечення викладання дисципліни «фізичне виховання».

10. Здійснити перевірку вищих навчальних закладів, які готують фахівців за галуззю знань «фізичне виховання, спорт і здоров'я людини щодо відповідності дотримання ліцензійним умовам.

У міжкурсовий період питання підвищення кваліфікації вчителів повинні вирішувати районні (міські) управління освіти.

Ефективність функціонування системи шкільного фізичного виховання залежить від якісного матеріально-технічного забезпечення закладів освіти. Матеріально-технічна база сучасного загальноосвітнього закладу з урахуванням статусу й кількості учнів повинна включати певну кількість зон для якісного забезпечення різноманітних фізкультурно-оздоровчих, урочних і позаурочних форм роботи. Для цього навчальний заклад повинен мати спортивне легкоатлетичне ядро, майданчики для спортивних ігор, спортивний зал, який трансформується з гімнастичного на ігровий, тренажерний зал, достатню кількість обладнання та інвентарю, технічні засоби навчання, комп'ютерну техніку тощо.

Матеріально-технічна база повинна відповідати санітарно-гігієнічним вимогам і правилам техніки безпеки, її готовність документально оформляється до початку нового навчального року.

Належне фінансове забезпечення сприятиме якісному впровадженню різноманітних форм шкільного фізичного виховання та врахуванню потреб та нахилів учнів. Цьому сприятиме:

- 1) гарантоване фінансове забезпечення будови та експлуатації матеріально-технічної бази шкіл;
- 2) оплата позакласної спортивно-масової роботи в межах: 0,5 ставки вчителя згідно з його тарифікацією в школі до 30 класів-комплектів; 1 ставки вчителя згідно з його тарифікацією в школі, де 30 і більше класів-комплектів;
- 3) оплата роботи вчителів або медичного персоналу, що проводять заняття з учнями спеціальної медичної групи (2 години на тиждень) у межах їхньої тарифікації.

Згідно з Концепцією фізичного виховання в системі освіти України, додатковими джерелами фінансування можуть бути: добровільні внески державних і приватних підприємств, фірм, акціонерних компаній, громадських організацій, вітчизняних і зарубіжних благодійних фондів; кошти, отримані за надання фізкультурно-оздоровчих послуг населенню, проведення масових спортивних заходів та здавання в оренду своїх спортивних баз і споруд доходи від комерційної діяльності й упровадження науково-методичних розробок та інші надходження, що не суперечать чинному законодавству.

Висновки.

Управління фізичним вихованням в середній загальноосвітній школі повинно являти собою систему державно-громадської діяльності, яка керується принципами взаємної відповідальності, взаємодії державних органів управління й громадського самоврядування. До основних напрямків вдосконалення управління фізичним вихованням необхідно віднести: використання сучасних науково обґрунтованих методів і форм управління; упровадження новітніх інформаційних технологій, які передбачають створення банків даних здоров'я всіх учнів та поступове відстеження динаміки його змін протягом навчання в школі; розробка інструктивно-методичних матеріалів, які регламентують діяльність управлінь освіти, керівників закладів освіти і педагогів щодо якісної організації фізичного виховання в загальноосвітніх школах і ДЮСШ; підготовка програмно-методичного забезпечення фізичного виховання учнів (програми, підручники, посібники, наочний та роздатковий дидактичний матеріал, зошити тощо); створення оптимальних перспективних і поточних планів спортивно-масових заходів школярів на терміни 5, 3 і 1 рік; удосконалення змісту звітної документації; удосконалення системи державно-громадського оцінювання рівня постановки фізичного виховання, орієнтованого на світові стандарти.

Література:

1. Конституція України. – К.; Право, 1996. – 63 с.
2. Закон України «Про фізичну культуру й спорт», Київ, 1993.
3. Закон України «Про загальну середню освіту» // Освіта України. – 1999. - № 25.

4. Національна доктрина розвитку освіти // освіта України – 2002. - № 33.
5. Концепція фізичного виховання в системі освіти України // Фізичне виховання в школі – 2000. - № 1.
6. Національна доктрина розвитку фізичної культури спорту // Урядовий кур'єр. – 2004. - № 189. – с. 5 -7.
7. Концепція 12-річної загальноосвітньої школи // Директор школи – 2002. - № 1 (193).
8. Про заходи щодо вдосконалення роботи з фізичного виховання та збереження здоров'я школярів в навчальних закладах України (Наказ МОН України № 956 від 22.10.2008 р.) // Інформаційний збірник МОН України. – 2008. - № 31-32-33.
9. Про невідкладні заходи щодо збереження здоров'я учнів під час проведення занять з фізичної культури захисту Вітчизни та позакласних спортивно-масових заходів (Наказ МОН України № 1008 від 06.11.2008 р.) // Інформаційний збірник МОН України. – 2008. - № 31-32-33.
10. Про реформування фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України (Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. № 13/1-2; № 10; № 11/1 від 11 листопада 2008 р.).

Надійшла до редакції 13.01.2008р.